

Nr 274

Av herr **Svenning** och fru **Ekroth**, om undantag från allmän varuskatt för engångsemballage för sopor.

Under senare år har uppsamling av sopor och avfall i säckar av kraftpapper, typ engångsemballage, praktiserats i ständigt ökad omfattning. Metoden har rönt stort intresse eftersom den inneburit en välbehövlig och påtaglig förbättring på renhållningens område. Systemet har visat sig tillgodose högt ställda krav såväl ur omgivningshygieniska som yrkeshygieniska synpunkter och måste anses helt falla inom ramen för de strävanden, som från samhällets sida accentuerats beträffande buller, luftförorening, snygghet och allmän trivsel.

Till följd härav har frågan blivit föremål för ett påtagligt och aktivt intresse från hälsovårdsmyndigheter och ledande hygieniker, vilket bl.a. framgått av länsläkarnas inspektionsrapporter och årsberättelser. I exempelvis fritidsutredningen, del 2, har den hygieniska expertisen uttalat sig för engångsemballage för uppsamling av sopor och avfall. Den allmänna varuskatten har emellertid medfört att engångsemballaget för sopor kommit i ett försämrat och direkt ogynnsamt läge jämfört med andra konventionella system med återgångsemballage. För sistnämnda uppsamlingsbehållare har den s.k. reduceringsregeln inneburit att allmänna varuskatten sänkts till 5,8 %, eftersom det övervägande är fråga om behållartyper, vilka klassas som »inventarier med beräknad varaktighet av mer än 3 år». Följden blir att en hygienisk, modern och rationell metod hämmas i sin praktiska utveckling och användning, beroende på allmänna varuskattens divergerande inverkan i kostnadshänseende, ett förhållande som ej kan anses tillfredsställande.

Med hänsyn till det livaktiga intresse, som ägnas omgivningshygieniska frågor i vårt land, bör det vara av vikt att även på renhållningens område tillvarata varje möjlighet till att förbättra förhållanden, som är av betydelse för den allmänna hälsovården. Det bör därför vara angeläget, att de ekonomiska betingelserna av skattemässiga skäl inte blir ett speciellt hinder för sopsäckar, typ engångsemballage. Starka motiv talar för att emballage för sopuppsamling i likhet med emballage för vissa andra ändamål undantages från skatteplikt.

Med stöd av det anförda hemställes,

att riksdagen måtte besluta att engångsemballaget för sopor må undantagas från skatteplikt vad gäller allmän varuskatt.

Stockholm den 25 januari 1966

Eric Svenning

Iris Ekroth

Bilaga

Särtryck ur »Hygienisk Revy» nr 5 1964

Soprenhållning ur praktisk-hygienisk synpunkt

Av stadsläkare *Sigurd Rydén*, Örebro

Soprenhållning kan liksom allt annat ses ur flera synpunkter och min uppgift är att skärskåda den nuvarande situationen ur praktisk-hygienisk synpunkt. Vad som är utmärkande för denna är, att den tekniska utvecklingen på senare år tillfört oss helt nya material och även åstadkommit förbättringar av gamla i så avsevärd grad, att de nästan kan betraktas som nya. Jag tänker på plaster av olika slag och papper. De ha som alla vet kommit till användning även inom soprenhållningens område och en relativt lång period av lugn har ersatts av försök och experimenterande med alla dessa nya möjligheter. Ett flertal olika sopbehållare, både vad det gäller material och form, är i bruk och även en rik variation av soptransportfordon. Det kan ju tänkas, att det föreligger flera goda lösningar av soprenhållningsproblem, men möjligheten finns också att ekonomiska synpunkter fått en alltför framträdande plats, så att de hygieniska synpunkterna blivit lidande. Det är ju tyvärr så, att dessa synpunkter ofta kommit i motsatsförhållande. I en sådan situation, som vi nu befinner oss i, där det finns olika tekniska möjligheter att välja mellan, och som är olika dyra, är det viktigt att hävda, att i fråga om soprenhållning bör de hygieniska synpunkterna komma i första rummet. De ekonomiska får komma i andra hand.

Vilka är då de hygieniska synpunkter vi skall hävda? I hälsovårdsstadgans kapitel om renhållning föreskrives, att kärnen skola vara täta och lätta att tömma samt utomhus, utom i speciellt undantagsfall, vara försedda med tätslutande lock. I § 51 stadgas att orenlighet och avfall inom hälsovårdstätort skall bortforslas eller på annat sätt omhändertas, så att sanitär olägenhet ej uppstår. Och i § 52 stadgas att denna transport skall ske på sådant sätt, att sanitär olägenhet ej uppstår. Vi har alltså att tillse, att sanitär olägenhet inte uppstår vid soprenhållningen. Detta måste betraktas som ett minimum. Enligt § 2 i hälsovårdsstadgan har hälsovårdsnämnd att verka för förbättrad hälsovård inom kommunen, och detta torde innebära att hälsovårdsnämnd har rätt att sätta målet högre än förebyggande eller undanröjande av sanitär olägenhet. Detta begrepp är ju ett ganska grovt instrument och med den stigande standarden bör man ha rätt att lägga mer av trevnads-synpunkter på soprenhållningsproblemen för att åstadkomma en högre standard även på detta område.

En mycket kort historik kan kanske ge någon bakgrund för bedömningen av problemen. De gamla tråkärlen, utan täta lock och som gav tillträde för råttor och flugor, fyllde uppenbarligen inte sin uppgift väl. Den öppna hämtningen inte heller, fast den hållit sig kvar länge på vissa håll, väl på grund av att den är billig. Tråkärlen ersattes av plåtkärl, som innebar ett stort framsteg. Även i fråga om transport innebar de en förbättring, aningen man använder dammfri tömning eller kärlytessystem. På senare år har man på många håll tagit ett 1/2 steg tillbaka med införande av vandrandskärssystemet. Under förutsättning att alla sopor paketerats kan detta vara bra, men vi är tyvärr inte där ännu. I praktiken flyttas nu nersmutsade kärll från en fastighet till en annan med obehag för dem, som får det nersmutsade kärlet, och med klagomål som följd. Motiveringen för införande av vandrands — kärllmetoden har ju varit enbart ekonomisk liksom, som nämnts, för kvarblivande vid öppen hämtning.

Fast det inte är min uppgift, kan jag inte underlåta att något polemisera mot det ekonomiska argumenterandet i hithörande frågor. För ex. en enfamiljvilla ligger med 14-dagars hämtning nu årskostnaden vid en storleksordning av 45 kr. Om man ändrar till en-veckas-hämtning stiger kostnaderna med 100 % eller i varje fall nästan så mycket. Detta låter horribelt. Men — om man sätter summorna för soprenhållning i relation till hela boendekostnaden blir avgiften för soprenhållning liten. Vi bör ha råd till god soprenhållning.

Utän tvivel finns det också tecken på att åsikterna ha ändrats och håller på att ändras i detta avseende. Alla som sysslar med införandet av ordnad soprenhållning ha ju stött på fastighetsägaren, som inte har några sopor, möjligen hämtning en gång i månaden. Detta motstånd har på senare år avsevärt minskat och även i rena landsbygdsdistrikt har hämtningsintervallen på fastighetsägarnas begäran kommit ner till en vecka på sina håll. Från ett mer sommarstugebetonat samhälle i södra Sverige känner jag själv till, hur det nästan uppstod en mindre folkstorm med begäran om ordnad soprenhållning. Det gäller för hälsovårdsmyndigheterna att inte komma efter den allmänna opinionen i omgivningshygieniska frågor.

Ja, vilka är då de hygieniska synpunkter vi bör hävda i fråga om soprenhållning? För det första skall den alltså inte åstadkomma sanitär olägenhet, i form av dålig lukt, buller o.s.v. För det andra så skall tekniska anordningar i vid bemärkelse vara tillfredsställande ur arbetshygienisk synpunkt. Transportväg inom fastighet skall inte ha trappor t.ex. För det tredje, något att sträva mot: de som arbetar med sopor skall inte behöva komma i kontakt med dem. Denna sista kanske något paradoxala regel skulle innebära ett strävande att åstadkomma, att alla slag av sopor, hushållssopor närmast, som kan smutsa ner, skall paketeras. På så sätt skulle den som har att arbeta med sopor ha att göra med enbart emballaget, där det inte är fråga om trädgårdsavfall och liknande.

Om vi nu granskar de för dagen tillgängliga sopbehållarna ur dessa synpunkter och börjar med plåtkärlen, kan vi med den långa erfarenhet som finns om dem konstatera följande. Plåtkärlen är hållbara och relativt resistent mot yttre påverkan. På deras kreditsida skall skrivas att de praktiskt taget avskaffade råttplågan ur landet. Men de är tunga. Väger ofta lika mycket eller ibland mer än sitt innehåll. Ha de blivit nersmutsade är de besvärliga att rengöra, och följden blir då lätt dålig lukt och under ogynnsamma omständigheter bli de även groplats för mask, vilket inträffar varje sommar. En annan följd av nersmutsning är att innehållet ofta nog fryser fast på

vintern och då måste slås loss. Hur många ha inte vaknat mörka vintermorgnar av renhållningsbilens dunkande. Genom den ofta omilda hanteringen vid tömningen blir locken inte sällan tillbucklade, så att de ej sluter tätt till med risk för dålig lukt. Detta går naturligtvis att rätta till, men är en skötselfråga och fordrar ständig tillsyn. Vi har på vår hemmaplan vid ett par inventeringar konstaterat otäta lock i ca 30 %. Om man använder för plåtkärl avsedda transportmedel kan man ha sluten tömning. Kärlens tyngd gör att transportkärren måste användas för transporten mellan uppställningsplats och bil. Trots detta *måste* förekommer det sådana transportvägar, att kärlet måste bäras. I en sådan situation är tyngden en extra nackdel. I de fall då en ägare får behålla sitt kärl och paketera allt smutsande och vidhäftande avfall, utsättes inte kärlet för så stora påfrestningar och kan då vara utomordentligt hållbart, men under så gynnsamma omständigheter är alla kärl hållbara.

Sammanfattningsvis kan sägas att plåtkärnen har fördelar, men även påtagliga nackdelar, framför allt svårigheten att rengöra dem, med ofta dålig lukt som följd och vintertid buller.

Plastsäcken har ur hygieniska synpunkter i förhållande till plåtkärlet den fördelen, att den är lätt och inte orsakar störande buller, men, och detta är ett stort och avgörande men, den tillåter inte, i varje fall f.n., sluten tömning. Det vore i högsta grad beklagligt om vi skulle ta ett steg tillbaka och återgå till den öppna tömningen. Det förefaller vara en syn från fordom, att se renhållningsarbetare stå och skaka innehållet ur säckar, även om säcken är av plast.

Ur rengöringssynpunkt torde platsäcken vara något bättre än plåtkärlet, då den är lättare att handskas med.

Kärnen av plast skiljer sig från plåtkärnen i hygieniskt avseende framför allt genom sin lätthet.

Papperssäcken är vår första och hittills enda engångsförpackning för sopor och detta innebär ur hygienisk synpunkt ett väsentligt framsteg. Den största fördelen är, att alla luktproblem försvinner. En eventuell nersmutsning och den åtföljande dåliga lukten försvinner med säcken, om lukten har hunnit utveckla sig. Den är lätt och tyst i hanteringen. Från början fruktade man bräckage och det kom också, av spetsiga föremål, av dåliga stativ och av påverkan av djur samt av för hög och torr värme. Både papperet och dess hjälpanordningar, stativen, har avsevärt förbättrats. Sedan man konstruerat nätskydd för utomhus placerade säckar har problemet med påverkan av djur: räv, fågel eliminerats. Tillräckligt tunga tättslutande lock ha också bidragit till att papperssäckarna nu är resistenta mot påverkan av yttre slag. I Örebro använder den kommunala stiftelsen enbart papperssäckar och uppger att bräckage inte längre är något problem. Samma svar ha vi vid förfrågan fått från ett antal kommuner ute i länet och från Sandviken.

Papperssäcken är f.n. fullt tillfredsställande i fråga om egenskaper som sopbehållare, men den torde kunna bli ännu bättre. De anmärkningar vi vid förfrågan fått från dem som använder dem är att papperet blir sprött vid stark uttorkning och att det inte så bra tål syltavkok. Ett något större bräckage har observerats under syltningssäsongen. Dessa svagheter äro dock av mindre betydelse.

Ur praktisk synpunkt har papperssäcken en viss fördel gentemot övriga per styck relativt dyra kärl. Man kan, om någon fastighet har varierande

sopmängder, lätt placera tomsäckar där, och så kan fastighetsskötaren byta ut och ställa undan fyllda säckar då det går åt flera än normalt. Man slipper därigenom extrabudning. Man kan och har också klarat ett för snålt beräknat soprum på detta sätt. I fråga om papperssäckar i sopnedkast är erfarenheten stor och betryggande. Man befarade tidigare att papperssacken inte skulle stoppa i höghus, men det har visat sig gå bra. I varje fall har det inte varit några problem upp till sexton våningar.

Som en liten utvikning från ämnet kan jag nämna, att papperssäckar som tvättemballage till sjukhustvätt, och i synnerhet från kroniska sjukhus med starkt med urin nersmutsad tvätt, visat sig dels eliminera lukten, dels vara billigare än tygsäckar i drift.

Man har mycket diskuterat om papperssäckar skulle kunna användas under alla förhållanden, även i de större städernas centrala delar. Den hitillsvarande erfarenheten härrör sig framför allt från mindre städer och tätorter, men även som nämnts från Örebro stads kommunala stiftelse (ca 15 000 hyresgäster) som har fastigheter såväl i bostadsområden som i centrum. Erfarenheten är på alla håll god om vi håller oss till de senaste åren med dess förbättrade material. Intet synes vara att frukta av att fortsätta på den inslagna vägen ur hygienisk synpunkt. I praktiken är det ju inte heller varken nödvändigt eller lämpligt att frampressa ett antingen—eller för en större stad. En övergång bör ju av starka ekonomiska skäl ske successivt, och då får man ju också möjlighet att pröva sig fram.

I fråga om transporter gäller att plåtkärlen för dammfri tömning fordrar dyrbara och tunga transportredskap. Deras stora tyngd gör att de inte kan användas i områden med dåliga vägar t.ex. på fritidsstugeområden. Där är ofta även transportvägen från stugan till bilen besvärlig för plåtkärl, varför papperssacken här är överlägsen. Även i vissa villaområden kan det vara en nackdel med stora och tunga fordon. Säckar kan hygieniskt tillfredsställande transporteras på olika sätt, med specialfordon, med lastbil eller även med traktor med släpvagn.

Detta förhållande att säcktransport kan ordnas på enkelt sätt och utan stora investeringar har utan tvekan bidragit till att mindre samhällen och städer har gått i täten vid införandet av papperssäckssystem. Man har kunnat få en god soprenhållning för ett överkomligt pris, då man förut inte haft ordnad renhållning. Omvänt har naturligt nog det faktum, att en stad har ett visst system bromsat införande av nyheter, då mycket pengar ligger investerade i det befintliga systemet.

Sammanfattningsvis kan sägas om papperssacken, att den har mycket stora fördelar ur hygienisk synpunkt, fördelar som är knutna till dess karaktär av engångsförpackning. Luktproblemet elimineras och detta är av så allvarlig art att stor hänsyn bör tagas till det. Papperssacken är tyst i hanteringen och medger elasticitet i användningen. Nackdelarna är nu obetydliga.

Synpunkter på soprum

I fråga om dessa bör krävas en placering, som ger lätt och kortast möjliga transportväg. I fråga om nybyggen skall hälsovårdsnämndens granskningsmän bevaka detta redan på ritningsstadiet. Det skall inte behöva bli invecklade vägar med trappor för transport av sopor inom en fastighet. Förhöjd

hämtningskostnad är en dålig ersättning för slit, som skulle vara obehövt. Alltså inga passager där inte transportmedel kan användas. Ej heller bör soprummens temperatur vara för hög, för framför allt luktproblemens skull. De bör inte placeras intill utrymmen, som medför högre temperatur än vad som måste vara i en källare, alltså inte intill pannrum eller liknande. Bäst uppfylles dessa krav av sopnischer i yttervägg och garagedfart. I andra hand alltså soprum i källare.

De källarlösa husen medför vissa problem i fråga om soprum. Det förekommer sådana med dörr ut mot entrétrappan. Hämtningen måste här ske via stora entrén och utför trappan, vilket medför bärning. Detta är inte lämpligt ur arbetshygienisk synpunkt och inte heller ur trevnadssynpunkt. I källarlösa radhus har gjorts försök med en variant av sopnedkast. Man har gjort en sopnedkastlucka i en köksvägg och haft ett sopkärll stående i angränsande utrymme, som regel redskapsskjul, i samma nivå. Detta har medfört besvärande lukt i köket under ogynnsamma omständigheter och kan alltså inte rekommenderas.

I fråga om sopnisch i yttervägg bör det tillses, att nischens nedre kant inte kommer för nära marknivå, så att dörren kan spärras av is. I fråga om sopnischens höjd är det viktigt att vid nybyggnad ta hänsyn till ev. övergång till säcksystem. Säck fordrar högre höjd än plåtkärll och en för låg nisch kan alltså omöjliggöra ändring av systemet.

En detalj: De gamla gårdsinspektionerna är på avskrivning, men än finns det mindre ordentligt skötta uppställningsställen för sopkärll och ibland för litet antal sopkärll med överfyllnad som följd. För att snabbt och med minsta besvär komma åt dessa ställen, där en rättelse behöver åstadkommas, är det lämpligt att åstadkomma ett samarbete med renhållningsverket, så att dess personal, som ju ändå var eller varannan vecka ser allt inom sitt distrikt, rapporterar till hälsovårdsnämnden, som då har att vidtaga åtgärder. Det synes emellertid som om en sådan skyldighet behöver direkt åläggas renhållningspersonalen för att bli effektiv. Helt kan väl inspektion inte nedläggas, men hälsovårdsinspektörerna borde använda sin tid till mera nödvändigt arbete, än att inspektera vad andra kommunalt anställda kunde rapportera helt i förbifarten. Även vid entreprenörssystem bör man kunna ordna på detta sätt.

En speciell liten sektor inom soprenhållningen utgör fiskaffärer samt restauranger och matserveringar. Trots allt djupfryst säljs alltjämt mycket färsk fisk, som till stor del rensas i affären. Avfallet är som alla vet starkt luktande. Lördagen är den speciella fiskdagen i hemmen med extra mycket avfall som följd. Renhållningsverket har lördagsledigt och avfallet och lukten blir kvar till måndagen. Även övriga dagar i veckan kan det vid mindre noggrann skötsel med paketeringen vara nog så märkbart, vilken hantering som bedrivs. För restauranger är problemet ej fullt så påfallande, men dock inte så långt ifrån. En lösning synes mig vara att verka för att nämnda näringar skaffar avfallskvarnar. På så sätt skulle alla luktproblem försvinna. Ur avloppsreningsverkets synpunkt skulle detta fåtal avfallskvarnar inte vara av någon betydelse och det i bostadslägenheter ibland besvärande bullret från kvarnarna bör i nämnda lokaler inte vara något problem. Ur ekonomisk synpunkt har i varje fall inte fiskrenset någon betydelse och restaurangavfallet knappast heller i dessa tider av rationell grisuppfödning. Däremot har knappast avfallskvarnen någon mission att fylla i vanliga hushåll.

Angående intervallen för tömning av sopor är det klart att problemet ligger i vilken tid, som kan tillåtas som längst. Alltid då ordnad soprenhållning introduceras inom ett område, som förut ej haft, har det hetat att några sopor har man inte och en tömning per månad kan vara lämpligt. En viss ändring har utan tvivel skett senare år i detta avseende. Det är inte ovanligt, i synnerhet på sommaren, att folk ringer och klagar över den långa hämtningsintervallen, som orsakar dålig lukt från sopkärlen. En månad är för långt, 2 veckor kan diskuteras, en vecka och mindre är bra och 10, d.v.s. 9—11 dagar kan vara möjligt. Ur hygienisk synpunkt är naturligtvis de korta intervallen mest önskvärda. Ur praktisk synpunkt bör ett område ha samma tömningsintervaller för att inte fördyra genom extra budning, dyrt framför allt för renhållningsverket.

Handelssoporna och problemen med dem har jag i detta sammanhang helt förbigått, då de inte har samma hygieniska betydelse som hushållssoporna.

Sammanfattningsvis skulle jag vilja säga, att vi skulle kunna ha en bättre soprenhållning än vi i allmänhet har, att vi ha råd till det och att vi, som representerar de hygieniska intressena inte bör ge vika för ekonomiska argumenteringar, som de vanligtvis framförs, då även god soprenhållning innebär en liten kostnad i den totala boendekostnaden.
